

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

VOS

toneelspel in vijf bedrijven

door

Danny de Mulder

*Naar "Van den vos Reynaerde" van Willem die Madoeke maecte,
bewerkt en vermeerdert met enige toevoegingen*

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen
2008
Nr.2957

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste VIJFTIEN tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde opvoeringsrechten aan:

Toneelfonds J. Janssens B.V.B.A.
Te Boelaerlei 107
2140 Borgerhout Antwerpen
rechten@toneelfonds.be

Bij aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een formulier "aanvraag tot opvoering". Op dit formulier moet men plaats en datum(s) van opvoering invullen; het moet minstens vier weken voor de opvoering(en) naar Toneelfonds J. Janssens B.V.B.A. worden gestuurd.

Enige tijd voor de opvoeringen ontvangt u dan van hen de factuur voor te betalen auteurs- en/of vertaalrechten

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gekopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende opvoeringsrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

I.B.V.A "Holland"
Postbus 363
1800 AJ Alkmaar.
info@ibva.nl

TARIEFCODE A1

BELANGRIJKE OPMERKING !

Alle rechten voorbehouden. Iedereen die toestemming verkreeg het stuk VOS op te voeren moet de naam van auteur **DANNY DE MULDER** vermelden in alle publicaties die n.a.v. de voorstellingen verschijnen. De auteursnaam moet onmiddellijk onder de titel vermeld worden, in een lettertype minstens half zo groot als dat van de titel, maar minstens twee keer zo groot als dat waarin de naam van de vertaler, regisseur en spelers wordt vermeld.

Wettelijk depot D/2007/220/25
ISBN 978-90-385-09907

© 2007 Toneelfonds J. Janssens/Danny de Mulder
www.toneelfonds.be

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

PERSONAGES

(onbeperkt aantal spelers)

REINAERT, de vos (rekel)
 HERMELIEN, zijn moer
 KWATAK, eerste vossenjong
 ROSKOP, tweede vossenjong
 HAAGBREEK, derde vossenjong
 NOBEL, de leeuw, koning
 CLARISSA, de leeuwin, koningin
 ISEGRIM, de wolf
 BRUIN, de beer
 TIBEERT, de kater
 GRIMBEERT, de das
 COURTOIS, de hond
 BELIJN, de ram, raadsheer
 RAMBIS, nog een ram, raadsheer
 RAMBEAU, derde ram, raadsheer
 PANCER, de bever
 CUWAERT, de haas
 CANTECLEER, de haan
 CANTAERT, nog een haan
 CRAYANT, derde haan
 SPROETE, de kip
 PINTE, nog een kip
 COPPE, dode kip
 TIECELIJN, de raaf
 MADOC, de mus
 PERLEFINE, tweede mus
 GERALDINE, derde mus
 KNOESEL, de mol

FIGURATIE

2 CHIRURGIJNEN

2 WACHTERS...

SYNOPSIS

“Vos” telt vijf bedrijven met een pauze tussen het derde en het vierde bedrijf. Er is ook een voorspel, een naspel en vier tussenspelen waarin drie prozaïsche mussen niet nalaten de metafysische implicaties van het toneelstuk te verkennen.

1. REINAERT DOOD! – Waarin de afwezige Reinaert aangeklaagd wordt door tal van dieren maar deskundig verdedigd wordt door Grimbeert. Tevergeefs, zal blijken: de dode Coppe, een nieuw slachtoffer van de wreedheid, wordt op een lijkbaar binnengedragen. Nu is de maat vol: *“met zo’n beest valt niet te dialogiseren, wat belet ons hem te diaboliseren?”*
2. HAAL REINAERT! – Waarin koning Nobel zijn gezanten Bruin en Tibeert op pad stuurt om “de felle met de grijze baard” te dagvaarden. Wat geen van beiden goed bekomt: *“Rekent gij eerst maar af met de pastoor, maffe kater, en met zijn vrouw Julocke en de wakkere Martinet. Zij hebben u voor schut gezet. Gij hebt niet goed opgelet.”*
3. REINAERT KOMT! – Waarin Reinaerts jongen de streken van hun vader naspelen, tot er op de deur wordt geklopt en oom Grimbeert de vos ten zeerste aanmaant om mee te gaan naar het hof. Van biechten onderweg is geen sprake: *“Luister hier, Reinaert, ik ben geen psychotherapeut – je behoefte aan een helend zelfinzicht komt mijn inziens trouwens nogal laat...”*
4. GOTCHA FOX! – Waarin Reinaert in de cel vertoeft, zijn advocaat zwaar froisseert en een nachtelijke bezoeker ontvangt die hij handig weet te bespelen. *“Sommigen begeren, anderen adoreren. Nobels vrouw is gek op goud en geld, en had ik mij wat harder ingezet, ik kreeg haar met een vingerknip in bed.”*
5. VOS VICTOR! – Waarin de vos doet wat de vos doet: zijn publiek bespelen en manipuleren tot hun eigen scha en deerniswekkende schande. *“P.S. Hierbij ingesloten vindt u ook het hoofd van onze ultra-orthodoxe kameraad. Stoort u zich maar niet te veel aan die gemene grijns op zijn gelaat...”*

CONCEPT

1. Dieren spreken niet. Dieren hebben geen menselijke eigenschappen. “Vos” is in dit opzicht irreëel/surreëel. Het zou bijgevolg redelijk absurd zijn realisme na te streven in de enscenering/het decor/de kostumering van het stuk. Elk theaterteken is in dit stuk in de eerste plaats suggestief.

De combinatie van dierlijke en menselijke eigenschappen opent anderzijds onbegrensde mogelijkheden tot fantaseren bij de fysieke uitwerking van de personages : maskers, kledij, gestiek van de ‘personages’. Expressiviteit en uitvergroting van het innerlijke zijn hierbij sleutelwoorden. Door het gebruik van (half)maskers wordt de mimiek van de spelers uitgeschakeld en kan hij niet tégen hen werken. Expressief, suggestief en zelfbewust bewegen op de scène is bijgevolg cruciaal: emoties, intenties en houdingen worden uitgedrukt in lichaamstaal. De spelers lenen hun stem aan de “personages”. Anderzijds adopteren de spelers de motoriek van vreemdsoortige, hybride fantasiewezens. Ook de ruimtegestiek in een belangrijke speler in “Vos”.

2. “Vos” vertrekt van het werk van onze oude Willem (en van enkele van de vele hertalingen die in de loop der tijden verschenen zijn). Het toneelstuk bevat tal van verwijzingen naar literaire werken/geschriften/genres uit diverse (stijl)periodes: de opbouw van de Griekse tragedie, de bijbel, de katholieke liturgie, Shakespeare (Hamlet, Hendrik V), Gezelle, Alice Nahon, het renaissancesonnet, de moderne strip, kinderliedjes, film (de zaak Alzheimer, Silence of the lambs), een tv-serie (Zorro)... Er komen ook nogal wat anachronistische referenties naar de moderne tijd in voor.

Decor en kostumering hoeven vanuit deze optiek helemaal niet naar de periode van de middeleeuwen te verwijzen. De vos en de andere personages figureren in een imaginair universum. Het is een verhaal van alle tijden: de hebzucht van de domme machthebber tegenover de sluwheid van een gewetenloze underdog. Na Louis Paul Boon kan de vos geen rolmodel meer zijn. Dit stuk gaat niet meer over dieren maar over archetypen met dierlijke/menselijke eigenschappen. Dit is een moraliteit. (Ik hoop dank zij de humor.)

3. De oorspronkelijke tekst houdt de lezer/toehoorder een spiegel voor. Dat doet het toneelstuk ook. Dit is het enige mogelijke uitgangspunt van een goede regie en enscenering. Het concept “spiegeling” staat centraal in de opbouw van het stuk: er zijn tal van spiegelscènes en omkeringen. Stel je voor: één grote spiegel op de scène!

4. De vos in “Vos” is een cynische vos, hoogbegaafd in ironie, sarcasme en wreedheid. “Reintje” is niet meer. De identificatie van het publiek met de vos gebeurt tot eigen scha en schande. De vos is een egoïst pur sang. Hij behaagt het publiek niet: was het eetbaar, hij at het. Aangezien de vos een smeerlap is, houden we ons verre van een liefelijke Jungle Book-achtige inkleding van het stuk. “Vos” is tragikomisch, Walt Disney is ver weg.
5. “Vos” rijmt, maar loopt ook in proza. De taal is vaak gekunsteld: geen realisme maar duidelijk maakwerk. Dat staat goed theater niet in de weg. We geloven toch ook in opera ondanks de gezongen teksten en de gemaakte poses? Waarom zouden we dan niet geloven in berijmd toneel? “Vos” is expressie die op zichzelf staat, een imaginaire wereld met een eigen wetmatigheid en daarom even geloofwaardig als elke andere, coherente werkelijkheid die op een podium gecreëerd wordt. Je gaat mee in de illusie (ook al is ze samengesteld uit elementen die op het eerste gezicht niet bij elkaar horen) of niet.

VOORSPEL

(Mus Perlefine, Mus Geraldine, Mus Madoc)

MUS PERLEFINE : Heb jij je masker nog niet opgezet?

MUS MADOC : Moet dat per se? Ik doe het liever zonder.

MUS GERALDINE : Het is lente en *“beede bosch ende haghe
zijn met groene loveren bevaen.”*

MUS MADOC : Gaan we zo beginnen? Wie gaat dat verstaan?

MUS PERLEFINE : Zet je masker op, hoe zal het publiek
anders weten dat we dieren zijn?

MUS GERALDINE : Meer bepaald mussen.

MUS PERLEFINE : En dat wij hier rondscharrelen
aan het hof van koning Nobel.

MUS GERALDINE : Want het is Pinksteren en groot feest.

MUS PERLEFINE : De koning heeft de koningsvrede afgekondigd:
*Geen onderdaan mag wapens dragen,
alle vetes worden opgeschort.*

MUS GERALDINE : En alle dieren van belang zijn uitgenodigd aan het hof.

MUS PERLEFINE : Want dat strekt een vorst tot lof.

MUS GERALDINE : Het geeft hem aanzien en vergroot zijn status.

MUS PERLEFINE : Er wordt nog dagen over hem gesproken
en iedereen onthoudt zijn naam.

MUS GERALDINE : Zijn faam straalt af op heel zijn rijk
en al zijn onderdanen.

MUS PERLEFINE : Wier zelfvertrouwen groeit en groeit...

MUS MADOC : Alsmede hun misplaatste eigendunk...

MUS GERALDINE : Eindelijk betekenen we iets, zijn we iemand!

MUS PERLEFINE : En dus zijn we allemaal...

MUS GERALDINE : ... van de eerste tot de laatste...

MUS PERLEFINE : ... van hoog tot laag ...

MUS GERALDINE : ... van heinde en verre...

MUS PERLEFINE : ... allemaal zijn we...

MUS GERALDINE : ... ongelooflijk...

MUS PERLEFINE : ... onvoorstelbaar...

MUS GERALDINE : ... onnoemelijk...

MUS PERLEFINE + MUS GERALDINE : ... BLIJ !!!

MUS MADOC : Maar... wij horen er helemaal niet bij.

MUS PERLEFINE : Ach zotte mus, zet je masker op

en wees blij !

EERSTE BEDRIJF

REINAERT DOOD!

(Isegrim en twee welpjes, koningin, Koning Nobel, de raadsheren Belijn, Rambis en Rambeau, de hond Courtois, de kater Tibeert, de beer Bruin, de bever Pancer, de haas Cuwaert, de das Grimbeert, de hanen Cantecleer, Cantaert en Crayant, de kippen Pinte en Sproete, dode Coppe, figuranten)

(Isegrim heeft aan elke hand een geblinddoekt welpje.)

ISEGRIM : Koning, heer, bij uw adel en uw eer,
zie wat mijn nageslacht werd aangedaan!
Dit is wat Reinaert van uw vrede denkt!

(Isegrim duwt zijn welpjes naar voren. De koning staat op en gebiedt de aanwezigen te gaan zitten. Gaan in ieder geval tegenover elkaar zitten: Courtois en Pancer tegenover Tibeert, Cuwaert en Grimbeert.)

KONINGIN : *(tot Nobel)* Schatje? 'k Dacht dat wij iets kwamen vieren.

ISEGRIM : Koning, heer, bij uw adel en uw eer,
hoe komt het, denkt u, dat vos Reinaert hier,
op deze dag en voor uw troon, ontbreekt?
Gelooft u echt dat daar niets achter steekt?

KONINGIN : *(tot Nobel)* Hoor hem aan, dat jankend loeder,
broeder, nota bene, van de rosse vos.

ISEGRIM : Vraag het aan uw onderdanen, elk van hen
zal het beamen: Reinaert is een laffe,
goddeloze schurk, hij kan zijn wangedrag
niet langer meer verschonen. Uit pure schaamte
durft hij zich aan ons niet meer te tonen!

KONINGIN : *(tot Isegrim)* Heer wolf, ben jij dan niet je broeders hoeder?

En woon jij niet in 't zelfde bos?

ISEGRIM : Ach, edele vrouwe, dat kwelziek ongedierte

met zijn rosse staart heeft welbewust

het tere weefsel dat ons samenbond,

met één verschrikkelijke daad kapotgemaakt.

Dat lelijk beest heeft met mijn vrouw gepaard!

KONING NOBEL : Wat jij ons hier nu openbaart!

KONINGIN : Hmmm... Reinaert, dat is toch die felle met de grijze baard?

KONING NOBEL : *(achter zijn hand tot de koningin)*

Alsof niet iedereen hier al jaren weet

wat de vos en dat wolvinnetje samensmeedt.

Dat Reinaerts spel Hersinde zint,

dat ziet alleen de domme wolf niet in.

ISEGRIM : Ik smEEK u, trap niet op mijn hart, mijn heer,

aanhoor mijn jammerklacht... Die ochtend,

na een tedere nacht en een ontbijt op bed,

verliet ik welgezind mijn hol, ik was zo licht

in 't hoofd dat ik de vos niet merkte

die zijn zinnen op mijn liefste had gezet.

Hersinde zei me later dat de geilaard

haar verraste toen ze in de keuken

aan mij dacht en aan de woordjes die ik

in haar oortjes had gegoten, lief en zacht.

Nadat hij zijn zin gedaan had met mijn vrouw,

besloot de bruuT zijn blaas te legen

op mijn dappere maar hulpeloze vlerkjes.

Twee van hen bleef hij zo fel bepissen

dat ze nu het daglicht moeten missen

en voor altijd stekeblind door 't leven gaan.

Vindt u dat normaal, voor een broeder,

voor een vos? Uit hetzelfde bos !

BELIJN : Mijn vorst en majesteit, een euveldaad
van dit formaat wortelt in het diepste kwaad.

RAMBIS : Met zulk gedrag toont Reinaert zich de emanatie
van de duivel en een regelrechte profanatie
van de heilige orde die wij samen en voor eeuwig
hebben ingesteld.

RAMBEAU : Hij drijft de spot met ons en ons beschavingswerk.

BELIJN : In godesnaam, mijn heer, laat ons om Reinaert
en de zijnen niet te lang palaveren.

RAMBIS : Het schandelijk vossenras doet onze
instituten op hun vesten daveren.

RAMBEAU : Als fornicatie van dit soort het vreedzaam
samenleven ondermijnt, dan eist het recht
dat de fornicateur voor 't hof verschijnt.

KONING NOBEL : 't Is goed, 't is goed, ik weet genoeg
wat mij te doen staat ...was dat alles, wolf?

ISEGRIM : Nee, mijn vorst, die geile vos heeft niet alleen
mijn vrouw te kijk gezet, ook mij bleef hij
moedwillig tergen en in 't openbaar kleineren.
Als ik al 't laken dat men maakt in Gent
gebruiken kon als perkament, ik kwam
wel meer dan honderd vel te kort
voor een natuurgetrouw rapport.

COURTOIS : Sire, hoogedelwelgeboren majesteit,
wat Isegrim gezegd heeft is correct
en ik kan spreken uit ervaring.
Verleden winter zat ik op droog zaad,
ik had geen eten en het was heel koud,
al dagen liep ik met een lege maag,
ik had niet eens een bot om op te knagen
en bij niemand kon ik mij beklagen,
alleen een schamele worst had ik nog over.

Maar toen kwam Reinaert en die vuile rover
pakte zomaar het rantsoen waarop ik
nauwelijks kon overleven. Mon dieu,
't was on-ge-zien en on-ge-hoord!

TIBEERT : Monsieur Courtois, gij zijt een zielepoot,
een belachelijke praatjesmaker
en vooral, een grove leugenaar!

COURTOIS : Mais enfin ! En weet gij wat gij zijt?
Een lelijke lullerik!

TIBEERT : Die worst, mijn vorst, die had hij zelf van mij
gejat, dat weet ik goed want 'k stal hem zelf
van bij de mulder toen die 's avonds
lag te slapen en dat vettige worstvlees
zo verleidelijk uit zijn broekzak pulde
dat het bij het stelen voor de helft al
in mijn buik verdween. Hetgeen ik hier
wil zeggen, is dat die bekakte hond
geen enkel recht heeft van te spreken.
Dat scharminkel is een leeghoofd
en hij houdt maar best zijn mond.

KONING NOBEL : Genoeg gekat! Niemand is geïnteresseerd
in uw hysterische historie.

PANCER : Met uw permissie heer, maar mag ik Tibeert
even interrumpen? (*tot Tibeert*) U denkt toch niet
dat onze klachten zonder grond zijn?
Reinaert moordt en steelt en zet eenieder
in de zak. Zelfs u, mijn koning, zou hij
met plezier verkopen voor nog minder
dan een kippenbout. Waarlijk, Tibeert,
Reinaert laten lopen snijdt geen hout.

TIBEERT : Maar dàt ik heb ik niet gezegd. 'k Heb alleen
de grootste moeite met meneer chi-chi

en met zijn uitleg vol hypocrisie.

PANCER : Weet u wel mijn vorst, met wat voor monster
u te doen heeft? Kijk naar de sporen van zijn klauwen
in heer Cuwaerts nek. Kijk naar de sporen
van zijn muil in Cuwaerts kraag, ze zijn nog vers.

CUWAERT : Ik ben met open ogen in zijn list getrapt.

PANCER : Reinaert vindt bij iederéén de zwakke plek...

CUWAERT : *Gij zijt toch misdienaar, zei Reinaert
da's toch een beetje 't zelfde als pastoor?
Dan weet gij zeker veel over tekens
en gebaren en de juiste liturgie?
Dat is nu, zie, waar ik de laatste tijd
mee zit. Als wij als christen wezens
aan elkaar de vrede wensen bij een viering,
kan dat dan ook door onze buur heel
liefdevol en teder te omhelzen
ongeacht geslacht of stand of rang?
Zoals bijvoorbeeld op de volgende manier...
En toen...*

PANCER : ... kwam ik gelukkig langs. De vos had Cuwaert
bij de keel gevat en 't had hem vast zijn kop
gekost, had ik hem niet op tijd verlost.

ISEGRIM : Als Reinaert deze misdaad wordt vergeven,
staat hij morgen iedereen naar 't leven.

GRIMBEERT : Heer Isegrim, wat is nu eigenlijk uw punt?
Mijn oom komt hier niet klagen over u
en toch hebt gij uw tanden vaak zó diep
in Reinaerts vel gezet dat hij zich
nauwelijks kon verroeren.

ISEGRIM : Is dat wat jevan uw oom geleerd hebt?
Liegen dat je zwart ziet?

GRIMBEERT : Ik lieg niet! En ik kan dat bewijzen!

Meer dan eens hebt gij mijn oom bedrogen.
 Neem de zaak met de visboer. Wie mocht
 zijn vel riskeren en de vis van de kar
 gooien? Oom Reinaert! En wie moest nadien
 vrede nemen met de graat? Oom Reinaert!
 Secundo: de zaak met de spekslager.
 Wie haalde de buit binnen? Reinaert!
 En wie mocht nadien aan het touwtje
 knagen waar het spek aan had gehangen?
 Reinaert! Hij kon ternauwernood ontsnappen
 aan de slagen van de slager en gij,
 gij stond erbij en keek ernaar!
 Wat denkt u, heren,
 moet ik hier echt mee doorgaan?

ISEGRIM : Luister niet naar hem, hij is van dezelfde clan!

GRIMBEERT : Is 't geen echt schandaal dat Isegrim
 hier komt klagen? Zijn vrouw heeft zagezegd
 geleden. Maar wat hij er niet bij vertelt
 is dat zij al zeven jaren lang "lijdt"...
 en toch niet afziet van haar minnaar:
 zijn "voorkeursbehandeling" zint haar.
 Ziet u de krantenkoppen morgen al:
"Wolf verdedigt vrouw tegen haar zin!"
 En dan Cuwaert, onze mislukte misdienaar.
 Was de suggestie van oom Reinaert
 in verband met een moderne versie
 van de liturgie niet een vooruitgang?
 Arme Kerk die zulke creativiteit
 van haar parochianen niet op waarde
 weet te schatten. Als dat maar goed afloopt...
 Over Courtois kunnen we kort zijn:
Male quaesite, male perditte,

oftewel: gestolen goed gedijt niet,
 dat weet iedereen. Ten andere, waar
 ligt hier de grens tussen recht en onrecht?
 Doet Reinaert onrecht als hij Tibeerts
 goederen die door diefstal zijn verworven,
 confisqueert? Geenszins, dit illustreert
 alleen zijn eerbied voor de wet. Echt heren,
 Reinaert is een voorbeeld van rechtschapenheid
 en burgerzin, en 'k zeg u zelfs méér:
 hij munt sinds kort ook uit in deugdzaamheid.

ISEGRIM : Sancto subito! Sancto subito!

Allen hier aanwezig: spits de oren,
 een nieuwe heilige wordt geboren!

GRIMBEERT : Spot maar, nijdas, sinds de koningsvrede
 werd bevolen, leeft mijn oom als kluizenaar
 en heremijt. Bleek en mager is hij, ondervoed.
 Zo is het dat een vrome voor zijn zonden boet:
 lijfelijk. Dat iemand deze Reinaert
 nog een monster noemt, dat betwijfel ik.

*(Cantecleer op. De vermoorde hen Coppe, op een baar gedragen door
 Cantaert, Crayant, Pinte en Sproete.)*

CANTECLEER : Coppe toch, Coppe, Coppe, Coppe toch.

Die smerige Reinaert is een monster!

CANTAERT : Vorst, heb medelijden met heer Cantecleer.

CRAYANT : 't Is wijlen Coppe, Cantecleers vrouw,
 die hier zonder kop ligt opgebaard.

CANTAERT : De wrede vos heeft haar brutaal onthalsd.

PINTE : En onze zus was niet zijn eerste slacht vandaag.

SPROETE : Vijftien kuikens had zij in haar nest,
 slechts vier daarvan zijn blijven leven.